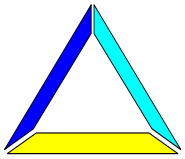
Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультацій в Україні
Німецька Консультативна Група з Питань Економічних Реформ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А, тел. (+38044) 228-6342, 228-6360, факс 228-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua, http://www.ier.kiev.ua

Т 5

Державні підприємства в Україні: як треба розподіляти прибуток

Резюме

Існування досить значного за обсягами державного сектору в Україні зумовлює необхідність пошуку шляхів найбільш ефективного управління державною власністю в цілому та фінансових відносин між державою та державними підприємствами. Один з аспектів цієї проблеми вже розглядався в Консультативних матеріалах № 11 (листопад 1999 року), в якому була зроблена спроба кількісно оцінити величину прибутку, яку може принести державі її доля в корпоратизованих компаніях.

В цій роботі ми 1) аналізуємо сучасний стан фінансового менеджменту державних підприємств, 2) оцінюємо міжнародний досвід перерозподілу частини прибутку підприємств, та 3) пропонуємо як поліпшити використання прибутку державних підприємств.

Окремі рішення щодо фінансового менеджменту державних корпоративних прав в Україні можуть розглядатись як тимчасові на період приватизації, тоді як відповідне регулятивне середовище діяльності некорпоратизованих підприємств потрібно створювати практично з нуля та на досить тривалу перспективу.

Зміст

1. Вступ

2. Державні підприємства: визначення та роль в українській економіці.

3. Управління державною власністю: міжнародний досвід.

4. Фінансове управління державними підприємствами.

4.1. Державні корпоратизовані підприємства.

4.2 Державні некорпоратизовані підприємства.

5. Висновки та рекомендації.

1 Вступ

Сьогодні в Україні широко обговорюються шляхи збільшення доходів бюджету та як можна використати державне майно для досягнення цієї мети. Практичним наслідком цієї дискусії стало доручення Верховної Ради Кабінету Міністрів розробити методи і механізми залучення до бюджету прибутків некорпоратизованих державних підприємств. Верховна Рада запропонувала ввести 10% податок на фонд амортизаційних відрахувань державних підприємств. Крім цього після довгих обговорень Верховна Рада прийняла Закон про Державний бюджет на 2003 рік, який зобов'язав некорпоратизовані державні підприємства перерахувати в бюджет щонайменше 400 млн. грн. (Стаття 52). Ці кошти призначені для

фінансування капітальних вкладень та виплати субвенцій місцевим бюджетам. Ця стаття зобов'язала Кабінет Міністрів визначити процедуру та ставки перерахування прибутку.

Нещодавно Президент України видав спеціальне розпорядження, яке передбачає передачу державних корпоративних прав (якими сьогодні управляють галузеві міністерства, приватні компанії, тощо) Фонду державного майна.

Ці дискусії та рішення доводять необхідність сформулювати зрозумілу та економічно доцільну політику щодо власності, яка належить державі.

Але у цій роботі ми обмежимось розглядом питань фінансових відносин між державою та відповідними підприємствами, якими повністю чи частково володіє держава, та запропонуємо декілька процедур розподілу прибутку, спрямованих на встановлення раціонального балансу між автономією підприємств та державним контролем.

У даній роботі ми проаналізуємо, наскільки практика мобілізації до бюджету прибутків державних підприємств узгоджується з міжнародним досвідом та є доцільною, виходячи з реалій української економіки. При цьому ми розглядатимемо дане питання в контексті суб'єктів прийняття рішень у сфері розпорядження прибутками державних підприємств.

2 Державні підприємства: визначення та роль в українській економіці

До категорії державних належать підприємства, участь держави у капіталі яких перевищує 50%. Управління державними підприємствами донедавна здійснювалось, як правило, органами державної виконавчої влади центрального та місцевого рівнів. Державні підприємства України можна розділити на дві групи:

1) господарські товариства з часткою державної власності, що перевищує 50% статутного капіталу підприємства,

2) державні унітарні підприємства (100% державна власність), що засновані на правах повного господарського відання і оперативного управління. До цієї групи також належать казенні підприємства.[1] Державне майно належить таким підприємствам на правах оперативного управління, вони мають змогу володіти і користуватися державним майном, проте позбавлені права розпорядження. Законодавство України передбачає можливість перетворити державне підприємство на казенне за рішенням центрального органу виконавчої влади, якщо воно офіційно внесене до списку підприємств, які не підлягають приватизації. В Україні набув поширення термін "некорпоратизовані державні підприємства", який в економічній термінології не застосовується, проте він є аналогом терміну "державні унітарні підприємства".[2]

Державні підприємства продовжують відігравати важливу роль в економіці України. Станом на 01.01.2002 р. в Україні налічувалося 14938 державних підприємств або 5,6% загальної кількості підприємств. Крім того в державному управлінні перебувало 2392 пакети акцій (часток), що належать державі. В 2001 р. державні підприємства отримали 25,4 млрд. грн. виручки від реалізації продукції, робіт і послуг, що складало 18,4% загальної виручки підприємств всіх форм власності. Особливо високою є частка державних підприємств у загальних обсягах основного капіталу економіки України: станом на 01.01.2002 залишкова вартість основних засобів державних підприємств становила 205,9 млрд. грн. або 52,3% вартості основних засобів підприємств усіх форм власності.

---

[1] В українському законодавстві відсутнє чітке визначення казенного підприємства. Але відповідно до Закону України «Про підприємства в Україні» (Стаття 37) державне піприємство може бути перетворене на казенне, якщо це підприємство 1) провадить виробничу або іншу діяльність, яка відповідно до законодавства може здійснюватись тільки державним підприємством; 2) головним споживачем продукції підприємства (більш як 50 відсотків) є держава; 3) підприємство є суб'єктом природних монополій.

[2] Для спрощення ми користовуватимемось термінами державне корпоратизоване підприємство (група 1) та державне некорпоратизоване підприємство (група 2), пам"ятаючти про описані вище особливості..

Сьогодні широко розповсюджена думка про збитковість переважної кількості державних підприємств, а тому, мовляв, немає необхідності ставити питання про використання їхнього прибутку. Але статистика свідчить про інше. В 2001 році державні підприємства отримали 6,58 млрд. грн. чистого прибутку або 53,5% прибутку в економіці в цілому (на них також припадало 18,4% обсягів реалізації).

Незважаючи на масштаби державного сектору та його економічне значення ефективної системи управління державою своїми підприємствами за роки реформ створено не було. Невідрегульованими та непрозорими залишаються й фінансові стосунки держави з підприємствами, що повністю або частково перебувають у державній власності.

3 Управління державним майном: міжнародний досвід

Міжнародний досвід не дає однозначної відповіді на питання про те, яким чином слід будувати фінансові взаємовідносини між державою та її підприємствами для досягнення бажаних економічних і соціальних цілей. Так, у Швеції держава покладає на акціонерні товариства зобов'язання нараховувати дивіденди на частку державного майна і перераховувати дивідендні платежі до бюджету.

У Австралії від акціонерних компаній з участю держави не лише вимагається забезпечувати певний рівень доходності на державні активи і вносити дивідендні платежі до бюджету, а й спрямовувати на дивіденди не менше 50% прибутку після оподаткування.

У Нідерландах дивіденди на частки державного майна сплачуються на рівні співставних підприємств у приватному секторі. Проте обсяг "ринкових" дивідендних виплат може коригуватися в залежності від потреби компаній в інвестиціях.

У Новій Зеландії уряд не вимагає від акціонерних товариств з участю держави вносити дивідендні платежі до бюджету, їм надається право вільного використання прибутку на цілі поповнення статутного капіталу, інвестицій в основні та оборотні фонди.

Щодо регулювання діяльності казенних підприємств, то, наприклад, у Нідерландах будь-яке перевищення поточних доходів над витратами казенних підприємств підлягає перерахуванню до бюджету. Керівництву казенних підприємств не дозволяється використовувати власні доходи навіть на фінансування необхідних інвестицій. Для фінансування капітальних видатків казенні підприємства готують бюджетні запити і в разі їх затвердження отримують належне фінансування з бюджету.

Країни з перехідною економікою також використовують різні схеми фінансових відносин між державними підприємствами та державою. У Румунії формування фонду розвитку (капіталовкладень) належить до необхідних витрат підприємств. Чистий прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після врахування необхідних затрат на інвестиції, розподіляється таким чином – 5% на матеріальне стимулювання працівників підприємства, 95% перерахування в бюджет.

З огляду на різницю в підходах, названих вище, Україна має сформувати власну національну модель, виходячи з конкретних умов і накопиченого міжнародного досвіду.

4 Фінансове управління державними підприємствами

4.1 Державні корпоратизовані підприємства

За даними Фонду державного майна в Україні нараховується 1572 підприємства, в яких держава має свою частку (Таблиця 1).

Таблиця 1.
Акціонері товариства за участю держави (станом на 01.01.2003)

Частка держави	Кількість підприємств
100%	85
Більше 50%	254
25-50%	704
Менше 25	529
Всього	1 572

Джерело: Відомості приватизації, № 6 (243), 19 лютого 2003 р.

Згідно з Концепцією корпоративно-дивідендної політики держави[3], Фонд державного майна щорічно має розробляти та подавати на погодження до Кабінету Міністрів базові нормативи частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів. Зазначені нормативи мають бути диференційовані за галузями та регіонами. У відповідності із вказаними директивами, Фондом державного майна було розроблено нормативи відрахувань до фонду дивідендів на 2002 рік.

В принципі, проблему розподілу прибутку може успішно вирішити саме підприємство, тоді як представники держави в правлінні відповідної компанії можуть захистити інтереси держави. Але, зважаючи на низький рівень корпоративного управління та недоліки регуляторного середовища, цей крок можна вважати субоптимальним рішенням. Він дозволяє:

1) визначити зобов'язання відповідних підприємств щодо розрахунків з державою як власником майна;

2) забезпечити узгоджений централізований підхід до дивідендної політики;

3) зробити середовище, в якому функціонує підприємство, визначивши певні орієнтири розподілу прибутку;

4) забезпечити право акціонерів отримати прибуток у формі дивідендів.

Концепція передбачає можливість зменшити ці нормативи, якщо підприємство залучає 100% амортизаційних відрахувань, як джерела відтворення основних виробничих фондів, здійснює модернізацію морально застарілого обладнання, застосовує прискорену схему амортизації тощо.[4]

Разом з тим ця система розподілу прибутку не усуває основи для прийняття необґрунтованих рішень щодо обсягів прибутку, що підлягає сплаті державі, та залишає простір для переговорів між керівництвом підприємства та Фондом державного майна. Ефективне функціонування системи потребує глибоко продуманою уніфікованої системи визначення названих нормативів.

Як свідчить практика, навіть формальне дотримання директив Фонду державного майна не забезпечує надходження до бюджету належних сум дивідендів на частки державного майна. Так, станом на 01.01.2002 вищими органами управління акціонерних товариств було прийнято рішення про нарахування дивідендів на частки державного майна в розмірі 212,8 млн. грн., проте фактично до Державного бюджету було перераховано лише 74,6 млн. грн. Цей факт відображає загальних вади платіжно-розрахункової системи України (коли прибуткова діяльність не завжди гарантує наявність у підприємства грошових коштів) та недосконалості механізмів корпоративного управління (правління акціонерного товариства може не забезпечувати виконання рішень загальних зборів).

Крім того, загрозливих масштабів набуває процес звільнення окремих акціонерних товариств від розрахунків з державою як власником майна. Так, у 2002 р. окремими рішеннями Кабінету Міністрів від сплати дивідендів звільнено ВАТ на загальну суму 148,9 млн. грн. Подібна практика має ряд негативних наслідків:

---

[3] Див. Наказ Фонду державного майна України № 1262 від 16.07.2001.

[4] Методологія розрахунку нормативів потребує спеціального дослідження, а тому це питання в даній роботі не розглядається.

- вона створює сприятливі умови для рентоорієнтованої поведінки і розквіту корупції;
- вона порушує рівні умови конкуренції (звільнення від зобов'язання сплачувати дивіденди фактично являє собою приховану субсидію);
- вона призводить до значних втрат бюджетних надходжень.

4.2 Державні некорпоратизовані підприємства

Станом на 1.01.2003 в Україні нараховувалось 3327 державних унітарних підприємств. Серед них 55 отримало статус казенного підприємства. Крім того, у муніципальній власності перебувало 8840 комунальних підприємств. Дані щодо кількості унітарних підприємств (без комунальних) та обсягів їх прибутків (оцінки на 2003 рік) наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2
Державні унітарні підприємства та очікувані ними прибутки в 2003 році, млн.. грн.

Галузь економіки	Кількість	Прибутки до оподаткування	Чисті прибутки
Паливо та енергетика	847	631,8	306,3
Промисловість	414	973,7	657,1
Сільське господарство та лісництво	774	201,6	147,3
Транспорт	558	156,8	-127,2
Оборона	206	139,6	97,9
Будівництво та виробництво будівельних матеріалів	72	10	6,7
Освіта, наука, культура	55	2,5	1,8
Інші галузі	401	181,3	118,8
Всього	**3327**	**2297,3**	**1208,7**

Джерело: Міністерство економіки

В рамках чинного законодавства держава як власник фактично позбавлена права на отримання частини прибутку державних унітарних підприємств. Лише стосовно казенних підприємств Законом "Про підприємства в Україні" визначено, що міністерство або інший орган виконавчої влади, уповноважений управляти відповідним державним майном, визначає порядок використання чистого прибутку казенного підприємства шляхом встановлення обов'язкових нормативів розподілу такого прибутку. Проте навіть вказана норма не дозволяє державі претендувати на частину чистого результату від господарської діяльності казенного підприємства.

Цю прогалину в чинному законодавстві було заповнено через внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств". Згідно з цим законом на некорпоратизовані казенні та комунальні підприємства покладається обов'язок нараховувати та сплачувати дивіденди; суми дивідендів мають визначатися державними та місцевими виконавчими органами, в управлінні яких знаходяться дані підприємства, та підлягають перерахуванню до бюджету.[5]

Однак зазначена схема розподілу прибутку казенних підприємств викликає ряд заперечень:

- поняття "дивіденди" може застосовуватися лише стосовно прибутку господарських товариств, у випадку державних унітарних підприємств доречно говорити про пряме перерахування прибутку;

- надання галузевим міністерствам права встановлювати процедуру розподілу прибутку, включаючи норми щодо перерахування прибутку до бюджету, приведе до негативних наслідків, оскільки в умовах України кланово-корпоративні та відомчі інтереси часто домінують над загальнодержавними.

[5] Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» (Стаття 7).

5 Висновки та рекомендації

В принципі держава може отримати прибуток від державної власності кількома шляхами:

- **Через приватизацію.** В цьому випадку уряд має серйозно розглянути питання про продаж своєї частки в капіталі підприємств як частину економічної реформи в цілому. Намір Фонду державного майна продати пакети акцій підприємств, де частка держави становить менше 50%, є правильним, і Кабінет Міністрів повинен визначитись щодо тих підприємств, де частка держави перевищує 50%. Те саме стосується і не корпоратизованих підприємств;
- **Через поліпшення діяльності підприємства** шляхом використання різних форм державно-приватного партнерства, яке може розглядатись як інструмент залучення іноземного капіталу та в деяких випадках підготовки підприємств до приватизації;
- **Через поліпшення корпоративного управління** шляхом удосконалення його законодавчої бази, боротьби з корупцією та усунення умов, що породжують рентоорієнтовану поведінку.

Але запровадження цих системних заходів сьогодні потребує чіткого розуміння, якими мають бути масштаби присутності держави в реальному секторі.

В цілому, за наявності стабільного економічного середовища, в якому функціонують підприємства, ефективних ринкових інститутів та розвинутого корпоративного управління високий рівень автономії державних підприємств є ключовою передумовою їхнього ефективного функціонування. Але зараз, враховуючи якість українського інституційного середовища, існує нагальна необхідність знайти оптимальний баланс між підприємницькою автономією та адміністративним (державним) контролем. **Оскільки сьогодні існує гостра потреба в модернізації застарілих виробничих потужностей більшості українських підприємств будь-яка схема розподілу прибутку повинна передбачати реальні можливості для фінансування інвестицій**.

Визначення правил розподілу прибутку в цілому та сама процедура визначення обсягів та структури інвестицій окремого підприємства являє собою окрему та дуже складну проблему. Міжнародний досвід не дає однозначної відповіді на це питання. Тому ми можемо визначити декілька підходів та прокоментувати їх позитивні та негативні сторони:

1. **Переговори**. Він передбачає, що конкретне підприємство домовляється з відповідним галузевим міністерством або міністерством економіки щодо порядку розподілу свого прибутку. Такі перегори повинні включати обговорення інвестиційних пропозицій підприємств (Швейцарія, Росія).

Такий підхід є досить гнучким та дозволяє врахувати специфіку підприємства (поточний фінансових стан, перспективи, економічну та соціальну важливість, тощо). В цьому випадку дуже важливо визначити період дії такої угоди з тим, щоб врахувати той факт, що реалізація окремих інвестиційних програм потребує декількох років.

Такий підхід потребує певних гарантій, що угода не буде порушена рішенням перерахувати весь прибуток до бюджету у разі виникнення гострих фіскальних проблем.

2. **Відсутність правил**. В цьому випадку підприємство визначає порядок використання прибутку відповідно до власних інвестиційних планів тощо. Такий підхід є небезпечним, оскільки в Україні існує велика ймовірність нецільового використання фінансових коштів на рівні підприємства.

3. **Правила**. В цьому випадку держава визначає певні жорсткі правила розподілу прибутку. На практиці вони можуть набувати форми відповідних нормативів (наприклад, 50% прибутку йде на формування інвестиційного фонду, 40 % перераховується в державний бюджет, 10% йде на формування фонду матеріального стимулювання). В принципі такий підхід дозволяє досить чітко визначити відносини між державою та підприємствами в плані розподілу прибутку, захистивши при цьому інтереси як підприємства (отримання необхідних коштів для інвестування), так і держави (отримання прибутку від використання державної власності).

Разом з тим ефективність такого підходу залежить від того, наскільки економічно обґрунтовані відповідні нормативи. Помилка в їх визначення приведе або до надмірних, або до недостатніх обсягів інвестування.

На нашу думку, сьогодні, коли **система управління державною власністю** перебуває на початку свого формування, **переговори** (переговорний підхід) є найбільш ефективним рішенням з таких причин:

1) Такий підхід потребує запровадження обов'язкового аудиту державних підприємств, такий аудит дозволить отримати реальну оцінку фінансового стану підприємств;

2) Він дозволить врахувати особливості середовища, в якому функціонує відповідне підприємство;

3) Домовленість про розподіл прибутку дає підприємству чіткі орієнтири для планування виробничо-комерційної діяльності, тоді як держава отримує необхідну інформацію для планування доходів та витрат бюджету (зокрема інвестицій, які здійснюються за рахунок бюджету);

4) Він дозволяє обмежити державну підтримку підприємствам та уникнути неефективного використання обмежених бюджетних коштів;

5) Він дозволяє підприємствам реалізовувати середньо - та довготермінові інвестиційні проекти;

6) Він до створює необхідну стабільність, яка дозволяє поліпшувати управління підприємством шляхом застосування різних форм державно- приватного партнерства, тощо;

7) Сьогодні цей підхід є досить легким для застосування, оскільки він не вимагає детальних даних по галузям економіки, які держава сьогодні не може зібрати та обробити;

8) Він дозволяє використовувати певні правила та процедури типу нормативів розподілу прибутку, що, в свою чергу, дозволяє захистити інтереси підприємств та держави.

Для того, щоб такий підхід був ефективним, він повинен містити наступні елементи:

1) Чітке та зрозуміле пояснення принципів розподілу прибутку, що попередить появу волюнтаристських рішень в цій сфері, та зробить регуляторне середовище більш стабільним та передбачуваним;

2) Гарантії проти "реквізиції" всього прибутку та його перерахування до державного бюджету;

3) Незалежний зовнішній аудит бізнес-планів підприємств, який повинен оцінити комерційні та фінансові перспективи з позицій необхідності здійснення середньо - та довготермінових інвестиційних проектів;

4) Гнучкість в плані визначення змін нормативів розподілу прибутку в кожному окремому випадку.

Запровадження "переговорного підходу" вимагає наступних заходів:

1) **Запровадження вимоги обов'язкового аудиту державних підприємств авторитетними аудиторськими фірмами** не менше одного разу на рік. Таки аудит допоможе отримати чітку оцінку справ компанії та розрахувати нормативи розподілу прибутку, про які згадувалось раніше;

2) **Відмова від теперішньої практики звільнення певних підприємств від виконання своїх зобов'язань перед державою**, оскільки це підриває основу держави як власника. Цю мету можна досягти, серед іншого, через представників держави в правлінні компаній;

Разом з тим за провадження такого підходу має свої особливості залежно від виду підприємства:

1. **Політика щодо державних корпоратизованих підприємств** (господарські товариства з часткою державної власності, що перевищує 50% статутного капіталу підприємства):

1.1. Погоджуючись з тим, що в цілому чинна нормативно-правова модель перерахування частини прибутку корпоратизованих державних підприємств до бюджету загалом відповідає економічним умовам України, слід відзначити, що запровадження нормативів розподілу прибутку (ясна та чітка процедура розрахунку яких є безумовною вимогою) може сприяти поліпшенню фінансових відносин між державою та державними корпоратизованими підприємствами.

2. **Політика щодо державних некорпоратизованих підприємств:**

2.1. Сама ідея консолідації частини прибутку державних унітарних підприємств в доходах бюджету є цілком обґрунтованою. Держава як власник таких підприємств має право розраховувати на чистий результат від їх підприємницької діяльності. Така позиція відповідає міжнародній практиці.

2.2. Оскільки сьогодні в Україні реальними джерелами фінансування капіталовкладень підприємств виступають лише прибуток і амортизація (оскільки зовнішні фінансові ресурси - бюджетне фінансування, кредити банків, тощо - є майже недоступним), повне вилучення прибутку казенних підприємств до бюджету приведе до подальшої деградації матеріально-технічної бази державних підприємств та створення перешкод для динамічного розвитку економіки загалом (об'єкти виробничої інфраструктури перебувають в основному в державній власності). Це означає, що спроби вилучення всього прибутку до бюджету сприятимуть "проїданню" основного капіталу.

Водночас, ці підприємства практично не отримують жодних бюджетних коштів на інвестиційні цілі. І хоча в остаточному підсумку їх втрати покриваються або за рахунок державного бюджету, або за рахунок споживачів чи ділових партнерів, необхідність чіткої та прозорої процедури бюджетного фінансування інвестицій не викликає сумніву.

Ось чому ми пропонуємо розподіляти прибуток державних унітарних підприємств наступним чином:

1. Будь-яка схема розподілу прибутку повинна обов'язково передбачати створення інвестиційного фонду. Його обсяги та порядок використання має визначатись керівництвом підприємства спільно з галузевим органом виконавчої влади, якому надано право управління даним підприємством.

2. Один і той самий урядовий орган повинен контролювати рішення всіх державних унітарних підприємств стосовно капіталізації доходів на інвестиційні цілі.

Оскільки за даного обсягу прибутку розміри фонду розвитку безпосередньо визначатимуть суму чистого прибутку, що підлягає перерахуванню до бюджету, всі рішення щодо обсягів капіталовкладень державних унітарних підприємств доцільно погоджувати з Міністерством фінансів України.

По суті, **ми пропонуємо доповнити діючу модель галузевого управління казенними підприємствами змішаною моделлю з поєднанням галузевого і централізованого принципів.** Недоліки моделі галузевого управління яскраво засвідчив досвід Росії. У Росії галузеві органи виконавчої влади, уповноважені управляти державним майном, не зважаючи на директиви Уряду, так і не спромоглися визначити розмір чи частку прибутку підвідомчих підприємств, що підлягає перерахуванню в бюджет. Лише Міністерство природних ресурсів прийняло відповідний нормативний акт, проте і воно не контролює факт перерахування прибутку своїх підприємств до бюджету.[6] В результаті за 2000 р. при отриманні державними унітарними підприємствами чистого прибутку в сумі 50 млрд. рубл. до бюджету було перераховано лише 50,4 млн. рубл.

3. Після визначення обсягів і складу фонду капіталовкладень державних унітарних підприємств доцільно передбачити формування фонду матеріального заохочення працівників і вищого керівництва державних унітарних підприємств. Норматив використання частини прибутку на вказані цілі має бути встановлений на одному рівні для всіх державних підприємств і зафіксований законодавчо (в Росії і Румунії – 5%).

[6] С. Бурков. Неналоговые доходы от госсобственности и бюджетный потенциал страны // Российский экономический журнал. – 2001. - №9.

Даний захід є необхідним для підвищення зацікавленості працівників в максимізації доходів і мінімізації витрат підприємства задля отримання прибутку.

4. Частина прибутку, яка залишається після формування названих фондів, має консолідуватися в доходах бюджету. З цією метою ми рекомендуємо законодавчо закріпити норму щодо обов'язкового перерахування до бюджету частини чистого прибутку державних унітарних підприємств.

Запропонована нами схема розподілу прибутку державних унітарних підприємств має такі переваги:

- встановлення прозорої і підконтрольної процедури формування фондів розвитку державними підприємствами;
- поповнення доходної частини бюджету через залучення до бюджету прибутку державних унітарних підприємств;
- посилення державного впливу на порядок розподілу прибутку державними унітарними підприємствами.

При цьому слід пам'ятати про одну загрозу – загрозу «надлишкової» капіталізації (надлишкових інвестицій) або/та формування надзвичайно великого фонду матеріального стимулювання, що дозволяє уникати перерахування частини прибутку до бюджету.

Для того, щоб попередити таку ситуацію, держава може запровадити процедуру обов'язкового аудиту.

Такий підхід вимагає певних гарантій, що плани підприємства не будуть зірвані рішенням перерахувати весь прибуток у випадку загострення фіскальної ситуації.

Разом з тим ефективність такого підходу залежить від економічної обґрунтованості відповідних нормативів та співвідношень. В противному випадку, як вже відзначалось, виникне ситуація надлишкового або недостатнього інвестування.

Для того, щоб вирішити цю проблему, необхідно використовувати нормативи, розраховані на основі чинних підходів (практики) до розподілу прибутку (інвестиційних витрат) у відповідній галузі. В цьому зв'язку ми пропонуємо використовувати середньогалузеві показники розподілу прибутку та інвестиційної діяльності (тобто відношення інвестицій до прибутку) в якості орієнтирів для розрахунку нормативів для державних підприємств.

Яку б процедуру розподілу прибутку не було обрано, необхідно пам'ятати про ще один позитивний результат: така процедура дозволить підприємствам забезпечити необхідні кошти для інвестування, що, в свою, чергу, дасть можливість модернізувати виробничі потужності та залучити приватний капітал через різні механізми (як, наприклад, державно-приватне партнерство, про що говорилось раніше).

Запропоновані заходи дозволять суттєво збільшити доходи держави від власності і підприємницької діяльності та посилити контроль за ефективністю використання державного майна.

Т.В., І.Б., рецензент: Ф.П.

Липень 2003 р.